

Auteur van *Het meisje uit de trein*

IRMA JOUBERT

Een thuis in
Afrika

MOZAÏEK

De romans van Irma Joubert bij Uitgeverij Mozaïek

Trilogie 'Onderweg naar Afrika'

Hildegard

Het meisje uit het verscholen dorp

Een thuis in Afrika

Trilogie 'Een veilig thuis'

Het meisje uit de trein

Het spoor van de liefde

Tolbos

Trilogie 'Dochters van Zuid-Afrika'

Kind van de rivier

Pontenilo

Kronkelpad

Alle romans zijn uitstekend als op zichzelf staande boeken te lezen.

IRMA JOUBERT

Een thuis in Afrika

Vertaling: Dorienke de Vries

Uitgeverij Mozaïek – Utrecht

Proloog

Januari 1933

De hele dag al staat er een stevige oostenwind. Af en toe valt er wat natte sneeuw. De straatlantaarns zijn al vroeg in de middag aangegaan en hun matte schijnsel weerkaatst op het natte wegdek van de straten van Berlijn.

Duitsland zit gevangen in de klauwen van de Depressie. Bedrijven en banken vallen om, miljoenen arbeiders zitten zonder werk. Het voedsel wordt onbetaalbaar, bejaarde mensen zitten ineengedoken in donkere, koude kamertjes.

In de kamers van het Kaiserhoff Hotel daarentegen is het behaaglijk warm. Vlammen likken langs het keurig gehakte haardhout. Alleen de bevoorrechte klasse kan zich zoiets veroorloven.

De blonde vrouw slaakt een zucht van welbehagen. In dit luxe hotel heeft elke kamer een eigen badkamer en een eigen telefoon. Dat is ongewoon voor haar. Spannend ongewoon, gewend als ze is aan haar eigen bescheiden huis in München.

Er wordt zachtjes geklopt. Wanneer ze opendoet, laat de geur van versgebakken *Brötchen* haar het water in de mond lopen. De kelner zet het dienblad op tafel. 'Dank u, we bedienen onszelf wel,' zegt ze.

Ze neemt een warm broodje met kaas en een plak ham. Haar man is vegetariër, hij neemt een paar partjes tomaat en een stuk fruit. Vooral aan het eind van de middag of het begin van de avond is hij heel matig met eten.

Ze eten in stilte. Dat vindt ze niet vervelend, want zo heeft ze het van jongs af geleerd. En zo heeft haar man het ook het liefst. Pas als hij zijn mond afveegt met zijn servet, begint ze te praten: 'Een grote dag voor de Partij, vandaag.'

De man schuift zijn stoel achteruit en staat op. Hij is lang, veel langer dan zij, kaarsrecht en mager, maar met een dikke bos krullen. Van zijn ernstige gezicht, met de rechte neus en de vastberaden mond, valt meestal niets af te lezen, maar in de donkere ogen onder de ruige wenkbrauwen broeit onrust. Andere mensen vinden hem afstandelijk, maar zij weet wel beter.

Ze pakt zijn jas van de kapstok en houdt die voor hem open. 'Verstandig dat je vroeg gaat. Volgens mij komen er duizenden mensen.' Hij steekt zijn armen in de mouwen en schudt de jas recht om zijn schouders. Zijn vrouw strijkt een plooi'tje glad. 'Ik wil zelf ook vroeg gaan; straks heb ik niet eens een goede staanplaats meer.'

Hij pakt zijn pet van de kapstok. 'Lijkt me een goed idee.'

Zij pakt de warme sjaal van het haakje en slaat die om zijn hals. 'Vandaag begint er een nieuw tijdperk, denk je ook niet? Dit is de eerste stap op weg naar het Derde Duitse Rijk.'

Hij trekt zijn leren handschoenen aan. Vlak voor hij de deur opendoet, kijkt hij haar even aan en steekt zijn hand op. Dat is zijn groet. Ze lacht naar hem op. 'Tot straks.'

Ze lijdt niet onder de zwijgzaamheid van haar man. Hij is in zichzelf gekeerd, zij naar buiten gericht, degene die altijd de gesprekken gaande houdt. Ze weet dat hij wel luistert.

Slechts een enkele keer, gewoonlijk laat in de avond als ze samen bij het licht van de open haard naar klassieke muziek zitten te luisteren, opent hij voor haar de wereld van zijn innerlijk. Dan luistert ze met verwondering naar zijn diepe gedachten, zijn heldere inzichten en zijn toekomstvisies. En ze verbaast zich erover dat deze intelligente man haar levensgezel is.

In de badkamer trekt ze onder haar jurk een extra hemdje aan. Haar lange blonde haar steekt ze vast in een losse wrong laag in haar nek, en dan trekt ze haar warmste muts diep over haar oren.

Wanneer ze het hotel verlaat, slaat de kou haar in het gezicht. Gelukkig is de wind gaan liggen en het is droog, al hangt de grijze bewolking nog dreigend laag boven de stad.

De vrouw houdt van een stevige wandeling, een voorliefde die ze met haar man gemeen heeft. Met vlugge passen steekt ze de Wilhelmsplatz over en slaat links af, de Friedrichstrasse in. Het is niet ver, hooguit tien minuten lopen.

Bij de volgende straathoek opent zich voor haar de brede doorgaande weg door het hart van Berlijn, Unter den Linden. Aan het uiteinde ervan waakt de Brandenburger Tor, de triomfboog van keizer Friedrich de Tweede, al ligt hij nu verscholen in de dikke wolkenlaag. Ze hoopt maar dat het nog wat opklaart voor de parade begint.

De trottoirs voor het gebouw van rode baksteen, waarheen ze koers zet, zijn al stampvol mensen. Ai, misschien had ze nog vroeger moeten komen. Zal ze pal voor het gebouw gaan staan, of liever aan de overkant van de weg?

Ze aarzelt nooit lang. Ze is een doener, geen denker. Het denken laat ze aan haar man over. Schuin tegenover het raam waarachter Hitler zal verschijnen maakt ze het zich gemakkelijk op de onderste trede. Vanaf hier zal ze een goed uitzicht op de parade hebben en zal ze ook de Führer kunnen zien.

En naast hem haar man. Een moment van trots en glorie zal dat zijn.

Steeds meer mensen verzamelen zich op de trottoirs langs Unter den Linden. De straat houden ze vrij, want daar komt straks de parade langs. De bewolking breekt een beetje, zodat je nog net de Brandenburger Tor kunt zien. De spanning stijgt, zindert door de menigte en in de lucht.

We zijn allemaal Duitsers, denkt de vrouw. Trotse Duitsers, die zich niet laten ringeloren of knevelen.

Samen wachten ze.

Plotseling wijst iemand naar het raam van Hitlers nieuwe kantoor. Het wordt stil. Iedereen kijkt omhoog. De vrouw ziet het raam opengaan. Gejuich barst los, de mensen steken hun arm omhoog in een groet. Opwinding golft door de menigte.

Dan is daar het moment waarop ze heeft gewacht. Voor het open raam verschijnen twee mannen. De ene is de zojuist benoemde kanselier van Duitsland, Adolf Hitler.

Naast hem Hermann Göring.

De vrouw fronst haar wenkbrouwen.

Voor het raam ernaast verschijnt nu haar man. Ongetwijfeld ook met een rimpel boven zijn neus, want het kan niet anders of hij is net zo geïrriteerd als zij. Hij is degene die naast Hitler hoort te staan, niet Göring. Hij is degene die Hitler bekend heeft gemaakt met de ideeën van professor Haushofer over *Lebensraum*. Hij stond naast Hitler tijdens de *Bierkellerputsch*. Hij was erbij toen Hitlers boek *Mein Kampf* vorm kreeg in de cel van de Landsberggevangenis. Hitler had hém grote stukken ervan gedicteerd, en hij had het schrijfwerk gedaan.

De vrouw vermant zich en baant zich een weg naar de bovenste traprede van het gebouw. Vanaf hier kan ze alles beter zien.

In de verte klinkt marsmuziek. Ze kijkt naar links. Vanaf de Brandenburger Tor komt de militaire kapel aangemarcheerd, met daarachter de vaandeldragers. Steeds luider wordt de muziek. De vaandels wapperen in de wind.

Daar ziet ze de eerste fakkeldragers. De menigte wordt stil. Over de hele breedte van de straat komt een brede sliert vlammen steeds dichterbij. Van de flakkerende fakkels kronkelen dunne grijze rookpluimen omhoog. Er hangt een geur van lampolie en rook.

Spontaan zetten de mensen het Horst Wessellied in:

‘Het vaandel hoog! De rijen hecht gesloten!

SA marcheert met rustige vaste tred.’

De tengere vrouw kan haar emoties nauwelijks bedwingen. Ze vouwt bijna eerbiedig haar handen en rekt zich uit om alles beter te kunnen zien.

Schouder aan schouder, keurig in het gelid, rij na rij marcheren de voorste linies voorbij. De hoofden trots geheven, de voeten perfect in de maat, een brandende toorts hoog in de lucht gestoken.

Diep ademt de vrouw de geur van de fakkels in. De rook

trekt naar haar longen, verspreidt zich door haar lichaam, hoopt zich op in de warme tranen die over haar wangen lopen.

Zo ziet hoop er dus uit. Zo ruikt het. Zo smaakt het.

Als een onophoudelijke stroom lava vloeit de parade vanaf de Brandenburger Tor de straat in. Over de hele lengte van Unter den Linden stroomt ze voorbij, tot ze uit het zicht verdwijnt.

Deze dag is nog maar het begin, weet de jonge vrouw. Vanaf vandaag is Hitler de bondskanselier van Duitsland. Dit is zijn zegetocht. Ze kent zijn bijtende wrok tegen de dolkstoot van het Joodse kapitaal. Ze deelt zijn droom om Duitsland van de boeien van het Verdrag van Versailles te bevrijden.

Zij is de vrouw van zijn boezemvriend Rudolf Hess. Ze is tweeëndertig jaar oud. Ze heet Ilse Hess.

Mei 1933

‘Gisteravond heeft de Nationaalsocialistische Partij haar plannen voor de kerk in Duitsland bekendgemaakt,’ klinkt het dreunend uit de radio in de zitkamer. ‘De kerk zal de soevereiniteit van de nationaalsocialistische staat erkennen en gezuiverd worden van...’

De jonge man in het bruine uniform trekt de voordeur achter zich dicht.

Gezuiverd worden. Inderdaad.

Het is lente. In de tuin staan de narcissen uitbundig te bloeien. De bomen in de straten van Berlijn lopen uit. Nieuw leven ontkiemt.

Diep ademt de jonge man de frisse lucht in. Hij loopt door het Tiergartenpark met zijn hoge bomen, passeert de Brandenburger Tor met de zegevierende Victoria in haar vierspan erbovenop, en loopt vervolgens de Unter den Linden af naar de Opernplatz. Hij gloeit van opwindning.

In de verte kan hij de mensenmassa op de Opernplatz al zien. Het zijn er duizenden. De stapel boeken midden op het

plein wordt al hoger. De militaire kapel speelt marsmuziek. Vandaag zal de Duitse literatuur worden gezuiverd van alle uitheemse ideeën en invloeden.

De jonge man versnelt zijn pas. Hij voelt de veerkracht in zijn benen, de spierkracht in zijn hele lichaam. Hij stamt uit een oude Arische familie, en door zijn aderen stroomt Pruisisch bloed. Een bijna extatisch besef van loyaliteit en verbondenheid vervult hem.

Dan ruikt hij het. Het vuur. Het is al aangestoken.

Net als de politiek en de economie, het leger, het onderwijs en de religie, moet alles wat maar enigszins naar kunst of cultuur zweemt de nazi-ideologie onderschrijven. Zo niet: de brand erin! De brand erin!

Op het podium buldert de vurige toespraak van Joseph Goebbels uit de luidsprekers. ‘Weg met de decadentie! Weg met de morele corruptie! Verbrand alles wat on-Duits is!’

En daar gaan ze in vlammen op: *Im Westen nichts Neues* van Erich Maria Remarque, *A Farewell to Arms* van Ernest Hemingway, werken van Bertolt Brecht, Ernst Gläser, zelfs van Helen Keller.

De jonge man kent de uitspraak: ‘Waar men boeken verbrandt, zal men uiteindelijk ook mensen verbranden.’

Wat een onzin. Je reinste flauwekul, man, je reinste flauwekul. Stook de vuren maar op, in heel Duitsland, in Berlijn, Heidelberg, Dresden, Neurenberg. Zuivering door vuur! Verbrand alles wat on-Duits is.

Steeds hoger laaien de vlammen op. De mensen beginnen te zingen.

‘Die Fahne hoch!’

De jonge man springt in de houding en steekt zijn rechterarm omhoog.

‘Er kijken al miljoenen hoopvol naar het hakenkruis.

De dag voor vrijheid en voor brood breekt aan.’

Zijn hart bonst. Het is lente in Europa, het begin van een nieuw tijdperk voor het Arische ras. Het vlammetje van de fakkeloptocht in januari is al aangewakkerd tot een groot vuur

dat de wereld in brand zal steken. En uit de as zal het machtige Derde Duitse Rijk verrijzen.

Hij popelt van ongeduld. Alles moet veranderen, niets mag hetzelfde blijven.

Hij is zesentwintig jaar oud. Hij heet Oswald von Stein.

December 1933

Het is winter. Londen ligt toegedekt onder een dikke grijze deken. Af en toe valt er wat ijzige natte sneeuw. Door de beslagen ruiten lijkt het buiten nog mistiger dan het al is.

‘Station A heeft vandaag officieel de eerste elektriciteit voor Londen geleverd,’ zegt de man in het keurige maatkostuum. ‘Natuurlijk nog lang niet op volle kracht, maar met het begin zijn we al heel tevreden.’

‘O ja?’ Het gezicht van de vrouw is omlijst met zachte, rosige krullen. Ze heeft een olijfkleurige huid, mooi en glad als fluweel.

‘Nu komt er eindelijk een standaard voor de stroomvoorziening.’ De man neemt zijn laatste hap soep en legt dan zijn lepel netjes op zijn bord.

‘Fijn,’ zegt de vrouw mat.

‘We hebben goede hoop dat Station A binnen anderhalf jaar helemaal klaar is. Wanneer de bouw van Station B gaat beginnen mag Joost weten, met de huidige stand van de economie. Tja.’

‘Ja. In de ziekenhuizen gaat het ook slecht.’ De soep in haar bord is vrijwel onaangeroerd.

Misschien verveelt hij haar met zijn gepraat over zijn werk, want ze is er met haar gedachten duidelijk niet bij. Hij verandert van onderwerp. ‘Het is alweer bijna Kerst.’

‘Ja. Voor de meeste mensen een Depressie-kerstfeest.’

Buiten ratelt een lege tram voorbij.

Hij probeert het nog eens: ‘Alweer een nieuw jaar op komst. 1934 kan alleen maar beter worden.’

Zeker weten doet hij dat niet. De toekomst ziet er somber uit. De economische depressie zet een rem op alles, waardoor de schachtraderen van de mijnen maar moeizaam draaien, fabrieksschoorstenen alleen nog ijle rookpluimen uitstoten en bakstenen op grote hopen blijven liggen.

Bij de gaarkeukens, de arbeidsbureaus en de kerken staan lange rijen mensen met uitgebluste gezichten. De grauwheid is ook in de mensen gekropen. Alleen de bevoorrechte klasse kan zich een bord soep in een restaurant permitteren.

Hij steekt een hand naar haar uit, maar trekt die meteen weer terug. ‘Margaret, wat is er?’

Ze kijkt hem recht aan, bijna uitdagend. ‘Ik ben zwanger.’

Het duurt even voor het tot hem doordringt. ‘Wat zeg je?’

‘Ik krijg een kind. En ik trouw níét, als je dat maar weet.’

Hij schuift zijn bord weg en drukt het gesteven witte servet tegen zijn mond. Pas dan kijkt hij haar recht in haar bruine ogen. ‘Wel, wat ben je dan van plan?’

‘Mijn studie geneeskunde afmaken.’

Hij knikt. ‘En het kind?’

Ze wendt haar blik af. ‘Adoptie. Denk ik. Of misschien... Ja...’

Hij verroert zich niet.

Het is stil in het restaurant, de meeste tafels zijn onbezet. Als er niet snel een wonder gebeurt om de economie weer over-eind te helpen, zal ook deze eetgelegenheid de deuren moeten sluiten.

Na een lange stilte zegt hij: ‘Ik heb altijd graag een kind willen hebben.’

In haar ogen ligt een berekenende blik. ‘Was je hierop uit?’

Hij heft afwerend zijn handen. ‘Zeker niet! Jij zei...’

‘Ja, stil maar, ik weet wat ik zei. Blijkbaar had ik het mis.’

Zwijgen.

Plotseling lacht ze, vreugdeloos, bijna spottend. ‘Jij, Carl Smith, een kind? In je ordelijke leven, je kraakheldere huis? Op jouw leeftijd?’

‘Mijn leeftijd heeft je nooit eerder dwarsgezeten.’

‘Ja, oké. Probeer nou niet altijd je gelijk te halen.’

Zwijgen. Hij wacht.

Langzaam schudt ze haar hoofd. ‘Mijn vader mag het nooit weten.’

Dat begrijpt hij wel. Hij kent haar vader goed.

Haar kent hij ook. Ze is sterk, ambitieus, vastberaden. Maar dit wordt een ongekende uitdaging, voor hen allebei.

Wat hem betreft, is er maar één oplossing. ‘We vinden er wel iets op.’

Het kind wordt in mei 1934 geboren; een jongetje. Zijn vader, Karl Wilhelm Schmidt, geeft hem aan bij de burgerlijke stand. Hij verengelst wel de voornamen, maar buiten medeweten van de moeder laat hij het kind onder zijn eigen achternaam registreren.

Tegen de moeder zegt hij: ‘Hij heet Charles William.’

Londen, 1939

Wat oorlog is, weet Charles best. Dat is wanneer ergens ver weg soldaten op elkaar schieten met geweren en kanonnen. Ze schieten elkaar aan flarden, en daarna lapt zijn moeder ze weer op. Daarom moet ze ook in het ziekenhuis wonen.

Oorlog betekent ook dat iedereen zwart papier op de ramen moet plakken, zodat de vliegtuigen je niet kunnen zien. Op school laat juffrouw Wilson plaatjes van de vliegtuigen zien. Charles speurt elke dag de lucht af, maar tot nu toe is er nog geen vliegtuig gekomen.

Oorlog betekent dat je altijd je gasmasker in een zakje om je nek bij je moet dragen. Grote maskers voor grote mensen, kleine voor kinderen, en baby's hebben maskertjes waarmee ze eruitzien als diepzeeduikers. Dan moeten ze door hun kinderjuffrouw gedragen worden, want door het masker wordt hun hoofdje zo groot, dat ze niet meer in de kinderwagen passen.

Verder gaat het leven zijn gewone gang. Hij gaat naar school, 's middags speelt hij, vader gaat naar zijn werk en juffrouw Davis maakt het huis aan kant.

Op zondag komt moeder meestal op visite. Juffrouw Davis braadt dan vlees en aardappels in de oven, dat heet een *Sunday roast*. Juffrouw Davis praat raar en ze is heel streng, maar ze kan lekker koken. Op maandag komt ze nooit. Dan neemt vader zelf eten voor hen mee, zoals *fish 'n chips*, of *bangers 'n mash*.

De vriendjes van Charles hebben bijna allemaal een vader

die leert schieten. Sommigen zijn al vertrokken om in de oorlog te gaan vechten, anderen staan op het punt om te gaan. Charles' vader zegt dat hij blijft zitten waar hij zit, want hij moet bij de Londense energiemaatschappij voor de elektriciteit zorgen. Dat is in een groot, gloednieuw gebouw aan de Theems. Grote schepen lossen er hun ladingen steenkool, waar de stroom van wordt gemaakt.

Charles houdt veel van grapjes en van spelen, maar als iemand hem wil plagen staat hij dadelijk met zijn vuisten klaar. 'Alle vaders gaan vechten,' zei een vriendje laatst nog tegen hem, 'maar die van jou is te oud.'

Charles' wangen waren nog roder geworden dan ze normaal al zijn. 'Dat is niet waar, dat weet je best. Mijn vader moet wel hier blijven, want hij moet stroom maken. Of wil je vanavond in het donker zitten? Nou? Nou? Wil je dat?'

Hij is blij dat vader niet hoeft te gaan vechten, anders zou hij de hele tijd bij juffrouw Davis moeten wonen. Dat zou beslist geen pretje zijn.

Niet alleen de vaders gaan weg, ook een heleboel kinderen van school. Die gaan natuurlijk niet vechten, die gaan gewoon weg. 'Ik ga bij mijn oma in Whitby wonen,' vertelt Harry, die naast hem in de schoolbank zit. 'Waar kapitein Cook vroeger woonde.'

Dat is geen goed nieuws. 'Waarom?'

'Omdat hij daar geboren was.'

'Nee, joh. Waarom ga jij daar wonen?'

'Omdat de moffen Londen gaan bombarderen.'

Dat is nog minder goed nieuws. 'Gaan de Duitsers Londen echt bombarderen?' vraagt hij die avond aan vader.

Die hoort hem eerst niet, want hij zit naar de radio te luisteren. Toen hij klein was, dacht Charles altijd dat de man met de kraakstem daar woonde, in die houten kast met de bolle voorkant. Nu is hij al groot, en weet hij dat een radio net zo werkt als een telefoon, en dat die man ergens ver weg zit. Als vader naar de radio luistert, kijkt hij altijd heel ernstig en bezorgd. Charles probeert dan weleens om hem aan het lachen te maken,

maar dat lukt nooit; vader wordt juist nijdig. Deze keer laat Charles zijn geintjes maar liever achterwege, want dit is niet iets om grapjes bij te maken. ‘Gaan de Duitsers...’

‘Welnee. En nou stil, ik wil luisteren.’

De radio zegt dat de Duitsers een schip hebben getorpedeerd dat onderweg was van Glasgow naar Canada, en dat er honderdwaalf mensen zijn gestorven. ‘Wat is getorpedeerd?’

‘Beschoten met een torpedo.’

‘O. Waar ligt Glasgow?’

‘In Schotland. Ga je tanden eens poetsen, het is al laat.’

Altijd als grote mensen niet weten wat ze met je aan moeten, zeggen ze dat je je tanden moet gaan poetsen.

Met zijn vader woont Charles in een groot appartementengebouw in hartje Londen. Het is vlak bij vaders werk en vlak bij de school van Charles. Juffrouw Davis woont er een heel eind vandaan, in East End. Ze komt elke dag met de tram, en daar krijgt ze dikke voeten van. Ze komt al vroeg in de ochtend en doet dan met een diepe zucht haar zwarte jas uit en haar sjaaltje af. Die zwarte jas draagt ze altijd, al is het buiten nog zo warm.

Hun appartement heeft twee verdiepingen. Onder de trap is een geheim kamertje. Eerst vond Charles dat een beetje griezelig, tot hij zag dat het gewoon een diepe kast is waar juffrouw Davis de bezems en de stofdoeken bewaart. Toen werd het zijn geheime verstopplek.

Charles heeft een eigen slaapkamer met een groot bed, een klerenkast, een speelgoedkist en een hobbelpaard. Op zijn bed zit meneer Beer. Meneer Beer heeft een rode strik om zijn nek, een zacht lijf en een oog dat er bijna uit valt. Hij slaapt altijd bij Charles in bed.

In de ene hoek van de kamer is een open haard waarin juffrouw Davis op koude dagen een vuurtje aanlegt. Daar zucht ze altijd heel erg bij.

Bij Charles op school zitten alleen jongens. Daar is hij blij om, want meisjes huilen om niks en het zijn klikspanen. Dat

weet hij omdat hij soms met Olivia van de burens speelt. Als hij haar zin niet doet, vertelt ze leugens over hem aan juffrouw Davis en dan moet hij het koper poetsen zonder zijn witte bloes vuil te maken. Daarom speelt hij niet graag met Olivia.

Zijn beste vriend is Noah. Die heet bijna net als de man die de ark bouwde, maar toch is het geen familie. Noah is ouder dan Charles, maar niet groter. Charles is lang, en hij heeft ook goede ogen, want hij eet altijd zijn bord leeg, met wortels en al. Moeder is erg gebrand op gezond eten.

Samen met Noah verkent hij alle hoeken en gaten van de buurt. Zolang hij maar voor donker thuis is, maakt het juffrouw Davis niet uit wat hij doet. 'Denk jij ook dat de moffen Londen gaan bombarderen?' vraagt Charles aan zijn vriendje.

'Ik hoop het,' zegt die. 'Dat wordt vast net vuurwerk.'

Zo had Charles het nog niet bekeken. 'Maar als er nou een bom op ons huis valt?'

'Welnee, joh. Ze bombarderen fabrieken waar kogels en bommen worden gemaakt. Dat geeft een mieterse klap, en dan zie je overal vonken en vuurpijlen, helemaal tot aan de sterren.'

Eerst was Harry van school zijn beste vriend, maar die is bij zijn oma gaan wonen.

Oorlog betekent ook dat vader en moeder vaker ruzie hebben dan voorheen. Het lijkt in huis ook wel oorlog. Ze bekvechten over van alles en nog wat. 'Je moet zorgen dat het kind gezonder eet,' zegt zijn moeder. Of: 'Kun je dat kind niet leren om dank je wel te zeggen?'

Of ze kibbelen over moeders werk. 'Waarom in een militair ziekenhuis, Margaret? Waarom uitgerekend nu, onder deze omstandigheden?'

'Ten eerste zul je dat toch nooit begrijpen, en ten tweede gaat het je niets aan.'

'Je blijft de moeder van mijn kind.'

'Daarmee heb je nog steeds niets over mij te zeggen.'

Ze ruziën ook over hem. Dat komt vooral door zijn moeder; die weet altijd alles beter, net als Olivia. 'Trouwens, jij moet

in Londen blijven voor je werk. Waarom wil je het kind dan wegsturen?’

‘Er is een grote kans dat Londen gebombardeerd gaat worden.’

Hij zou nu willen zeggen dat de Duitsers alleen maar bommen gooien op kanonnenfabrieken, maar hij is al een keer weggestuurd om tanden te poetsen. Als hij nu zijn mond opendoet, moet hij vast en zeker meteen naar bed.

Charles vindt zulke gesprekken niet fijn. Overal waar hij komt, wordt tegenwoordig over evacuatie gepraat. Zelfs op school en op straat. Aan de lantaarnpalen bij school hangen plakkaatjes. Op een ervan wijst een politieagent streng naar een jongetje in schooluniform, en zegt: ‘Jij moet weg uit Londen.’ Op een andere staat bovenaan met dikke, zwarte letters **EVACUATIE**, met daaronder alle vertrektijden van de trein. Op een derde hangen vrolijk lachende en zwaaiende kinderen uit de raampjes. In werkelijkheid, dat heeft Charles met eigen ogen gezien, klampen de kinderen zich huilend aan hun moeder vast.

Op de eerste dag van de oorlog kwamen een heleboel kinderen ’s morgens met een koffer naar school. Daar speldden de juffrouwen elk kind een kaartje op met daarop naam en adres. ‘Foei toch, net postpakketjes,’ zei een van de moeders, en daarna snoot ze hard haar neus.

Sommige juffrouwen waren met de kinderen meegegaan. Ook de juffrouw van Charles; daarom moest hij toen naar een andere klas. De volgende dag waren er veel minder kinderen op school, maar toch moesten ze nog net zo hard werken als eerst.

Operatie *Pied Piper* werd de evacuatie genoemd.

Charles kent het verhaal van de rattenvanger van Hamelen wel. Eerst lokte die alle ratten weg en daarna alle kinderen van het dorp. Hij weet alleen niet of de fluitspeler de kinderen en de ratten naar dezelfde plaats heeft gebracht. Zo ja, dan zou Charles zich slap hebben gelachen om de meisjes, als hij erbij was geweest. Die gillen altijd zo vreselijk als ze een rat zien. De

juffrouwen ook, vooral juf Wilson. En uitgerekend zij is met de kinderen meegegaan.

Charles' moeder is heel knap, dat zegt iedereen. Zelfs in haar uniform ziet ze er prachtig uit. Ze draagt een overhemd met een stropdas en een jasje, net als een man. Ze heeft ook een pet op, en haar lange haar draagt ze in een lage knot. Ze heeft alleen geen mannenbroek aan, maar een strakke rok. Het is heel moeilijk om in zo'n strakke rok te marcheren, zegt ze. 'Gelukkig heb je platte schoenen,' zegt Charles.

Ze lacht naar hem. Ze heeft rode lippen en bruingele ogen, net als een teddybeer. Niet zo mooi als de ogen van meneer Beer, maar toch mooi, tenminste, als ze vriendelijk is. Soms maken haar ogen hem bang, als de ogen van een leeuw, maar vandaag lachen ze met haar mond mee. 'Dat klopt. Met hoge hakken zou het helemaal onmogelijk zijn geweest.'

Zijn moeder is een kapitein met twee strepen en moet de hele dag salueren.

Charles lijkt niet op zijn moeder, want hij heeft vuurrood haar en een heleboel sproeten en zijn ogen zijn een beetje groen en een beetje bruin. Zijn vader heeft blond haar dat al grijs wordt, en blauwe ogen, dus op zijn vader lijkt hij ook niet. Olivia zegt dat hij vast en zeker een aangenomen kind is. Toen hij vader daarnaar vroeg, keek die hem een beetje scheefjes aan en zei toen beslist van niet, en ook dat hij minder met Olivia moest spelen.

Als het al bijna kerstfeest is, zijn de vliegtuigen met gas en bommen nog steeds niet gekomen. Toch moeten ze nog steeds hun gasmaskers bij zich dragen en als de wiedeweerga wegrennen zodra het luchtalarm afgaat. In het begin was dat nog leuk, maar nu worden ze er boos om, vooral als ze net zo fijn aan het spelen zijn. De enige keer dat ze blij zijn om de sirenes te horen, is wanneer ze moeten schrijven.

Als er geen tijd is om weg te rennen moet je onder je bank kruipen. Daar moet je op knieën en ellebogen gaan liggen, je kin op je borst leggen en je handen over je oren doen. Door

de bommen kunnen je trommelvliezen scheuren, en dan vliegen je hersens door je oren naar buiten, zegt Noah. Kapotte billen zijn veel minder erg, zegt Noah, daarom moeten je billen bovenaan.

Charles is te groot om onder zijn bank te zitten, er steekt van alles uit. Hij past ook niet samen met de nieuwe juffrouw onder haar tafel, want zij is te dik. Nu hoopt hij maar dat de vliegtuigen nooit zullen komen.

Op sommige avonden moet heel Londen oefenen voor als ze wel komen. Dan doen ze in huis alle lichten uit en lopen rond met kaarsen. Vader is lang en mager. Als hij in zijn kamerjas door het huis loopt met de kaars in zijn hand, lijkt hij wel een beetje op de man uit de bioscoopfilm *Frankenstein*. Dat zegt Charles niet, want vader weet niet dat hij die film samen met Noah heeft gezien. De ouders van Noah weten het ook niet.

De eerste keer dat Charles' moeder in het militaire ziekenhuis kwam waar ze nu werkt, waren ze daar erg verbaasd toen ze zagen dat ze een vrouw was. Ze hadden haar een martini aangeboden, want de whisky was op. 'Weet je waarom?' vroeg moeder. 'Er was een vent die zelfmoord wilde plegen, en dus dronk hij drie flessen whisky leeg. En toen was hij te dronken om zelfmoord te plegen.'

Vader had gelachen om dat verhaal. Charles had meegelachen, hoewel hij niet begreep wat er zo grappig aan was. Het was gewoon fijn dat vader en moeder samen plezier hadden.

Vandaag loopt juffrouw Davis weer aan een stuk door te zuchten. 'Met zo'n winter creperen we wel van ons eigen, dat kennen we zonder die moffen wel af. Ik wed dat we nog nooit zo'n kouwe winter hebben gehad.'

Is het niet over de kou, dan moppert ze wel over het eten. 'Stel je voor, vleesloze dagen! Zal je meneer Smith horen as-t-ie sogges z'n ham niet krijgt. Straks motten we 't zeker nog zonder boter en eieren doen ook.'

Juffrouw Davis zucht nooit harder en wordt nooit bozer

dan wanneer Charles zijn witte schoolbloes vuil heeft gemaakt. Jammer genoeg gebeurt dat nogal eens, want de jongens uit de buurt spelen na schooltijd dolgraag oorlogje. De ergste oorlog gaat dan altijd over de vraag wie er mof moet zijn. Als dat eenmaal is uitgevochten besluipen ze elkaar en schieten erop los. Sommige jongens hebben een geweer, andere gebruiken gewoon een stok. ‘Piefpaf, raak! Jij bent dood!’ schreeuwt een van de moffen tegen Charles.

‘Mis!’ roept die terug, terwijl hij wegduikt achter een muur. Vanaf hier kan hij fijn aanleggen en vuren, net als John Wayne. Die vent kan nog eens schieten, zeg! En paardrijden ook! Charles weet zeker dat John Wayne zijn kleren ook niet schoonhoudt.

Op zulke dagen is juffrouw Davis echt nijdig. Charles gaat zo laat mogelijk naar huis, dan hoeft hij niet zo lang naar haar gemopper te luisteren.

Het ergste wat hem ooit is overkomen was laatst na dat gedoe met Peter. Het was een nieuwe bloes, en hij was niet alleen maar vuil. Juffrouw Davis was ziedend. Het is maar goed dat Charles zo hard kan lopen, anders had ze vast en zeker gehakt van hem gemaakt.

Peter is Noahs grote broer. Hij denkt dat hij alles weet. Hij speelt nooit met hen mee, want daar heeft hij zijn eigen vrienden voor. Dat is de Geheime Bende van Zes. Maar soms loopt hij aan het eind van de middag met Noah en Charles mee naar huis.

‘De moffen zijn supersterk,’ had hij gewichtig gezegd. ‘Ze hebben heel Noorwegen en Denemarken al verpletterd.’

‘O, die,’ zei Noah minachtend. ‘Waar ligt dat trouwens?’

‘Aan de overkant van de zee,’ zei Peter en hij wees wat in het wilde weg.

‘Ben je soms bang voor ze?’

Peter bleef staan en loerde naar zijn broer. ‘Ze zijn verpletterd, sukkel. En ik ben niks bang voor ze, ik zeg alleen maar hoe sterk ze zijn.’

‘Wie is hier een sukkel?’

Charles was meteen naast Noah gaan staan. ‘Vind jij Noah een sukkel? Nou? Nou?’ Want Noah en hij zijn een geducht span vechtersbazen.

Maar ja, toen kwam er net een van de andere leden van Peters bende aan.

Charles’ bloes zat vol met modder en bloed uit zijn neus, en was nog gescheurd ook. Zo erg dat juffrouw Davis hem meteen in de vuilnisbak kon gooien. Daarom was ze zo boos geweest. ‘Jullie rijke stinkers geven ook nergens om!’ had ze geschreeuwd, terwijl ze de pollepel greep. Daarom had Charles het op een lopen gezet.

Toen hij aan het eind van de middag weer thuiskwam, liep ze nog steeds te mopperen. Charles luisterde er liever niet naar, want juffrouw Davis zegt soms dingen die niet voor de oren van kinderen bedoeld zijn.

Op een dag, aan het begin van de zomer, wordt oorlog ineens meer dan zwart papier op de ramen, gasmaskers en luchtalarmoefeningen, en ruzies over wie er nazi moet zijn.

Plotseling begint Charles er iets van te begrijpen. Zomaar ineens.

Samen met vader zit hij bij de radio te luisteren naar de stem van de nieuwe premier, Winston Churchill. Rare naam, Churchill – kerk op de berg. Maar al luisterend dringt het voor het eerst tot Charles door wat oorlog in feite betekent. *Blood, toil, tears and sweat*. Het klinkt echt verschrikkelijk: bloed, strijd, tranen en zweet.

‘We hebben maanden en maanden van strijd en lijden voor de boeg,’ zegt de premier.

Vader fluit tussen zijn tanden, en Charles moet even heel diep zuchten. Hij weet niet of hij ooit nog oorlogje zal kunnen spelen.

Hij voelt zich ineens een stuk ouder dan gisteren.

De vader van Olivia is piloot van een legervliegtuig. Hij heeft altijd een keurig blauw uniform aan, met gouden vleugeltjes

op het borstzakje. Ook op zijn pet zitten gouden vleugels. Als Charles later groot is, wil hij ook luchtmachtpiloot worden.

‘Wat wil jij later worden?’ vraagt hij aan Olivia.

‘Filmster. Net als Greta Garbo.’ Ze schudt haar krullen naar achteren.

Charles heeft nog nooit van Greta Garbo gehoord, en het kan hem eigenlijk ook niet schelen. Hij wou dat Olivia naar huis ging, maar haar ouders komen eerst nog bij hen eten. Dat duurt meestal heel erg lang.

Olivia’s vader heeft vanavond gewone kleren aan. Als Charles later groot is, zal hij altijd zijn uniform dragen, dat is veel mooier.

Juffrouw Davis heeft een roast gemaakt, ook al is het geen zondag. Met *sticky toffee pudding* toe. Dat maakt de avond minder vervelend, want Charles houdt van lekker eten.

‘Nederland is al in puin geschoten,’ zegt Olivia’s vader. Hij klinkt bezorgd.

Vader snijdt het vlees in dunne plakjes. ‘Ik heb het gehoord. Rotterdam zou eergisteren zwaar zijn getroffen.’

Olivia’s moeder heeft lange rode nagels, en een lange koker met een sigaret erin. Haar mond is even vuurrood als haar nagels. Ze buigt zich iets naar voren, als iemand die een geheim vertelt: ‘Neville is gisteren over Rotterdam terug komen vliegen. Verschrikkelijk.’

Vader kijkt op. ‘Over Rotterdam?’

‘We kwamen terug van een missie naar Dortmund, en vlogen over Rotterdam. De stad staat in brand, Carl. Overal vlammen en rook. Ik was er ontdaan van, alsof ik toen pas besepte wat oorlog in werkelijkheid is. We vlogen op een hoogte van bijna twee kilometer over de zuidelijke voorsteden. Zelfs daar kon je de branden ruiken.’ Hij schudt zijn hoofd. ‘Het was een verwoesting, een vernietiging die ik niet voor mogelijk had gehouden.’

Vader zet de schaal met keurig gesneden vlees op tafel. ‘Ik maak me zorgen. Als Londen nou eens het volgende doelwit is?’

Olivia's vader schudt zijn hoofd. 'Geen kwestie van als, maar van wanneer, man. Wanneer.'

Olivia's moeder steekt een nieuwe sigaret op, maar drukt die al na een trekje in de asbak uit. 'Neville vindt dat Olivia en ik uit Londen moeten vertrekken, zo snel mogelijk. Het liefst naar Amerika. Alles liever dan het platteland van Wales of Schotland.' Ze steekt de volgende sigaret op.

'We gaan zo eten,' waarschuwt haar man.

Ze drukt de sigaret uit. Charles houdt haar nauwlettend in de gaten. Hij zal straks al die lange peuken in een zakje doen, voor Peter. Die rookt al stiekem.

Vader wijst naar de schalen met eten. 'Bedien jezelf.' Terwijl iedereen druk bezig is met opscheppen, zegt hij: 'Ik denk er zelf ook over om Charles weg te sturen, maar Margaret is erop tegen.'

Charles spitst zijn oren. Dit plan komt af en toe aan de orde, en hij heeft er niet echt zin in. Hij is dan wel van juffrouw Davis af, maar hij kan ook niet meer met Noah spelen.

Olivia's moeder schudt haar hoofd. 'Als er iemand is die hoort te weten welke gevolgen een oorlog kan hebben, is het Margaret wel.'

'Ze gelooft niet in een mogelijke invasie van Engeland.'

Olivia's vader schept een paar bruingebraden aardappels in zijn bord. 'Dat ben ik pertinent met haar oneens. De snelheid waarmee de Duitse oorlogsmachinerie over Europa heen walst, is uiterst zorgwekkend. Bovendien kan een mens niet voorzichtig genoeg zijn.'

Charles en Olivia moeten altijd in de keuken aan het kleine tafeltje eten, ze eten nooit samen met de volwassenen. Dat is een straf; nu moet hij de hele tijd naar Olivia's gekwebbel luisteren. 'Als we in Amerika zijn, ga ik vast en zeker naar Hollywood. Net als Shirley Temple, je weet wel.' Weer schudt ze haar krullen naar achteren.

Charles weet niks van Shirley Temple, en als dat een meisje is, wil hij er niet eens iets van weten. Hij smult van het heerlijke vlees en van de aardappels.

‘Hé zeg, eet eens met je mond dicht!’

Charles kijkt haar recht aan en kauwt expres met open mond door. Wat verbeeldt ze zich wel, hier in zijn eigen keuken?

‘Ik ga lekker tegen je vader zeggen dat je eet als een varken,’ roept ze, terwijl ze opspringt.

Maar als ze de eetkamer binnenkomt, zitten de grote mensen naar de radio te luisteren. Dan moet je stil zijn, dat weet zelfs Olivia.

Nederland heeft gecapituleerd. De koningin is gevlucht, samen met haar dochters.

Olivia’s moeder heeft haar hand voor haar mond geslagen.

Vader is de eerste die iets zegt: ‘Nu zitten de Duitsers pal aan de overkant van het Kanaal.’

‘God behoede ons,’ zegt Olivia’s moeder zacht. De sigaret beeft tussen haar vingers.

De daaropvolgende zondag is er opnieuw ruzie over operatie Pied Piper. ‘Neville stuurt zijn vrouw en dochter naar Amerika,’ begint vader.

De aardappel blijft Charles in de keel steken. Niet vanwege het weggaan, maar vanwege de ruzie die nu zal losbarsten.

‘Lieve deugd, Carl, hou er toch eens over op! Koningin Wilhelmina is nota bene hierheen gevlucht, ze zit met haar hele regering hier in Londen. De Britse koninklijke familie stuurt haar twee dochters ook niet weg. Geef me nou eens één logische reden waarom je onze zoon dan wel wilt wegsturen.’

‘En wat ga je zeggen als de Luftwaffe ons wel bombardeert? In Rotterdam zijn meer dan negenhonderd mensen omgekomen, en duizenden zijn...’

‘Rotterdam ligt in Nederland, Carl. We hebben het over Engeland.’

‘Maar kijk dan eens naar de feiten, Margaret. Antwerpen is al in Duitse handen, de Duitsers zijn onderweg naar Frankrijk. En hier, moet je horen wat de *Evening Standard* schrijft.’ Vader slaat de krant open en wijst het artikel aan. ‘We moeten ons

hoofd niet in het zand steken – we kunnen beter het gevaar onder ogen zien en ons op het ergste voorbereiden.’

‘Ach Carl, hou toch op met dat neurotische gedoe. De laatste invasie in Engeland was bijna negen eeuwen geleden. Zelfs in de Grote Oorlog zijn de troepen nog niet bij Engeland in de buurt geweest. Je lijkt wel een oud wijf, met je gekerm.’

Charles sluipt stilletjes naar zijn kamer en doet de deur stevig achter zich dicht. Met kleren en al kruipt hij in bed, met meneer Beer stijf tegen zich aan.

Als het eenmaal zo gaat, wordt het alleen maar erger.

Als zijn moeder een poosje later gedag komt zeggen, houdt hij zich slapend.

Een paar dagen later ziet Charles voor het eerst van zijn leven een volwassene huilen. De vriendelijke mevrouw die onder hen woont, komt uit België. Charles en zijn vader krijgen vaak een lekker stuk chocola van haar. Maar vandaag huilt ze als een kind. ‘Koning Leopold heeft de Duitsers gewoon vrij door ons land laten trekken. Het is een schande, een schande.’ Ze huilt maar door, met haar gezicht in haar handen.

Charles wist niet dat grote mensen ook konden huilen. Hij hoopt maar dat de Duitsers de chocoladefabriek niet gaan bombarderen.

Nu is het echt oorlog. Er wordt over niets anders meer gepraat.

Eerst hebben de Duitsers Parijs ingenomen. Toen gaf Frankrijk zich over.

‘Nu is heel Europa onder de Duitse vlag,’ zegt de man van de Belgische mevrouw.

Vader zucht. ‘En Engeland is als enige over.’

‘Maar Amerika dan?’

Vader denkt even diep na, maar schudt dan zijn hoofd. ‘Niet na alles wat er in de Grote Oorlog is gebeurd. Dit is een Europese oorlog. Ik betwijfel of Amerika erin betrokken zal raken.’

‘Ja.’ De buurman zuigt aan zijn pijp, al is die uit. ‘We staan alleen. Misschien maar beter ook. Tot op heden hebben we al

duizenden jonge mannen verloren bij onze pogingen om andere landen te redden: Nederland, België, Frankrijk. Nu kunnen we tenminste ons eigen eiland verdedigen, als Hitler dat binnenvalt.'

'Ja.' Vader is het niet echt met de buurman eens, denkt Charles. Soms zegt hij zomaar ja, gewoon om maar iets te zeggen.

Overal waar je komt, zie je bezorgde gezichten. Juffrouw Davis heeft alle moed verloren. 'We benne d'r geweest,' zegt ze de hele tijd. 'We benne d'r geweest.'

Met man en macht zijn de mensen aan het werk om op de invasie voorbereid te zijn. De ondergrondse schuilkelder van de school wordt versterkt. Er worden flessen water opgeslagen, en er staan stoelen. Thuis stuurt vader juffrouw Davis erop uit om extra voedsel, kaarsen en gecondenseerde melk in te slaan. Nou zal je haar pas goed horen mopperen, denkt Charles.

In sommige straten worden zware betonblokken aange-sleept om de doorgang af te sluiten. Aan alle lantaarnpalen hangen plakATEN met foto's van geüniformeerde Duitsers, hun vliegtuigen en hun schepen, zodat iedereen weet hoe ze eruitzien.

Mannen in lange rijen stoppen zakken vol met zand en stapelen die op tegen de muren van belangrijke gebouwen. 'Zelfs een kanon kan daar niet doorheen schieten,' legt Noah uit. Charles weet niet of dat waar is, maar dat doet er ook niet toe.

Wat er wel toe doet, is dat Charles, Noah en de andere kinderen veel meer vrijheid hebben gekregen. Bijna alle vaders zijn vertrokken, om te gaan vechten of om in legerkampen te worden getraind voor de oorlog. Veel moeders zijn overdag ook weg, want zij moeten nu het werk van de vaders doen. Zo komt het dat de kinderen van de buurt na schooltijd over straat zwerven.

Maar die groep kinderen wordt ook steeds kleiner. Elke dag worden er kinderen weggestuurd, zodat er op school per jaargroep nog maar één klas over is. Alles is anders geworden. Zelfs de kerkklokken luiden niet meer op zondag. Ze luiden alleen nog bij gevaar.

En moeder komt bijna nooit meer op bezoek.

Op dinsdag 28 mei bombardeert de Luftwaffe de eilanden in het Britse Kanaal. Op het eiland Guernsey komen drieëndertig mensen om en raken er zevenenzestig gewond, op Jersey zijn negen doden en een heleboel gewonden.

Olivia's vader heeft diepe rimpels in zijn voorhoofd. 'Hitler is in aantocht. Dat is zo klaar als een klontje.'

Vader zucht diep. 'Ik heb tijdens de oorlog gezien hoe een platgebombardeerd land eruitziet. Het verwoeste landschap, de vluchtende vrouwen, de ontheemde kinderen die nergens heen kunnen.'

'Je moet Charles hier weg zien te krijgen,' zegt de vader van Olivia vlak voor hij weggaat. 'Met of zonder Margaret's goedvinden.'

En in het parlement zegt de premier: 'We zullen vechten op de stranden, we zullen vechten op de landingsplaatsen, we zullen vechten op de akkers en in de straten, we zullen vechten in de heuvels. We zullen ons nooit overgeven.'

'Dat is echt oorlog,' zegt Charles tegen vader. 'Bloed, strijd, tranen en zweet.'

Vader stuurt hem niet eens weg om zijn tanden te gaan poetsen, ook al heeft Charles dwars door de radio heen gepraat.

Iedereen praat al de hele week over Duinkerken: vader, de juffrouwen op school, de mensen op straat, iedereen.

'Wat is Duinkerken?' vraagt Charles aan Noah.

Die weet het ook niet. 'Iets met de oorlog. Waar is Olivia?'

'Weg, naar Amerika. Gelukkig. Ligt Duinkerken ergens in Engeland, denk je?'

'Weet ik niet. Wat gaat ze daar doen?'

'In een film spelen, net als Shirley nog-wat. Als Duinkerken nou eens in Engeland ligt...'

'Man, schei toch eens uit over Duinkerken. Gaat ze echt in een film spelen?'

Nou weet Charles het ook niet meer precies. 'Dat zei ze. Geloof ik.'

Nog steeds weet hij niet wat Duinkerken is. Zodra vader

die avond de radio uitzet, neemt hij zijn kans waar. ‘Dad, wat is Duinkerken?’

Dan vertelt vader hem van de duizenden soldaten, vierhonderdduizend in totaal, die op het strand van Duinkerken in de val zaten. Achter hen en opzij van hen overal Duitse soldaten die hen met kogels en granaten bestookten. Voor hen de ijskoude zee. En boven hun hoofd de Duitse vliegtuigen waaruit de bommen op hen neer regenden.

Charles houdt zijn adem in. ‘Wat erg!’

‘Ja, inderdaad. En het was voor de vloot bijna onmogelijk om al die soldaten van het strand af te krijgen. De schepen waren te groot om bij het strand te komen en de haven was na alle bombardementen totaal onbruikbaar. Toen kwam Churchill met een bijna onmogelijk plan.’

Hoe meer vader vertelt, hoe beter Charles de gebeurtenissen voor zich ziet; bijna als in de bioscoop. Hij ziet de plezierjachten en de zeilboten door de Theems varen, op weg naar de haven; en de vissersboten uit alle vissersdorpjes langs de kust, de kleine reddingsbootjes, zelfs de veerboten – alles wat maar op zee kon blijven drijven. ‘Wel een stuk of negenhonderd,’ vertelt vader.

Hij ziet de scheepjes en de bootjes opboksen tegen de branding, op weg naar Frankrijk, om daar de dappere soldaten te gaan redden. Hij ziet ze vlak bij het strand komen, waar ze net achter de brekende golven van de branding liggen te wachten, veel dichterbij dan de grote oorlogsschepen kunnen komen. Hij ziet de soldaten door het koude water waden, hij ziet hoe ze door de bemanning aan hun armen omhoog worden getrokken, de boten in. Dan varen de scheepjes naar de grote oorlogsschepen. Via touwladders klimmen de mannen aan boord.

‘Als wij een boot hadden gehad, waren we vast ook mensen gaan redden, hè Dad?’

Die knikt ernstig. ‘Ja, vast.’

‘Zijn ze allemaal gered?’

Het blijft even stil voor vader antwoord geeft: ‘Nee, mijn

jongen. Ondanks alles zijn er nog duizenden jonge mannen omgekomen.’

Die zondag wordt Charles wakker met buikpijn. Hij is ook een beetje misselijk.

Vandaag heeft hij geen trek in de lekkere roast van juffrouw Davis. Was het maar geen zondag! Was het maar een gewone schooldag!

Maar dat is het niet. Het is zondag en straks komt moeder op bezoek.

In een hoek van de kamer staat zijn koffertje ingepakt klaar. Dat heeft juffrouw Davis gisteren al gedaan, al mopperend: ‘Ze motte ook altijd alles dagen van tevoren klaar hebben, die rijke stinkers.’

Hij wou maar dat moeders auto kapotging op weg hierheen. En de treinen en de trams ook, zodat ze niet kan komen. Misschien moet hij tegen vader zeggen dat hij zich niet lekker voelt, en op zijn kamer blijven. Dat is niet gelogen, want hij heeft echt buikpijn. Een beetje.

Maar dan moet hij wel de hele zondag in zijn kamer blijven, en dat terwijl buiten de zon schijnt. Daar heeft hij ook geen zin in.

Het weggaan zelf vindt hij niet zo erg. Dat kan zelfs wel leuk worden. Vader zegt dat hij naar een heel aardige mevrouw gaat, die in een klein dorpje woont waar nooit vliegtuigen komen. En Duitsers ook niet. In de omgeving zijn boerderijen met schapen en koeien. Bovendien is het maar voor een poosje, want de oorlog gaat niet lang duren.

Het probleem is dat moeder nog niet weet dat hij weggaat. Ze zal woest zijn, en dus zullen ze vreselijke ruzie krijgen.

Zijn buikpijn wordt steeds erger.

Hij wou maar dat er vandaag in Londen erg werd gevochten, en dat er een heleboel mensen overhoop werden geschoten. Niet zo erg dat ze doodgingen, maar zo erg dat moeder heel lang bezig zou zijn met oplappen.

Juffrouw Davis maakt haar roast, vader leest de krant, Charles

maakt zijn haar nat en kamt het plat; alles net als altijd voordat moeder op bezoek komt.

De maaltijd is bijna voorbij als vader zegt: 'Er zijn al meer dan een miljoen kinderen uit Londen geëvacueerd.' Hij zegt het alsof het niks bijzonders is, net zoiets als 'De zon schijnt' of 'Het vlees was heerlijk.'

Moeder reageert niet alsof het niks bijzonders is. 'De mensen zijn gewoon hysterisch aan het worden. Het is belachelijk. De koninklijke familie...'

'Op het platteland is het risico op een gasaanval zoveel kleiner dan hier. De mensen daar kunnen nog zelfvoorzienend zijn, vooral op het gebied van voedsel.' Vaders stem is kalm als altijd. 'Margaret, we moeten nuchter en realistisch nadenken.'

'En ik ben niet nuchter en realistisch?' Moeder klinkt heel wat minder kalm.

'Je weet niet alles.'

'O nee? Interessant. Maar ja, jij weet ook altijd alles beter.'

Charles wou dat hij naar zijn kamer kon glippen, maar hij moet eerst toestemming krijgen om van tafel te gaan. En vader onderbreken tijdens een gesprek is verboden.

Het is even stil. Dan zegt vader: 'Ik heet eigenlijk Karl Wilhelm. Karl met een K, niet met een C. Mijn achternaam is Schmidt, niet Smith.'

'Schmidt?' Moeders stem slaat over, net als de stem van Peter soms. Hoog en schel. Haar ogen gloeien van ongeloof. 'Karl Wilhelm Schmidt? Ben je dan... een Duitser?'

'Mijn moeder was Engels, mijn vader Duits. Ik ben in Duitsland geboren. Ik heb in de oorlog aan Duitse kant gevochten. Pas daarna zijn we hierheen geëmigreerd.'

Moeder likt haar rode lippen. Ze houdt haar hoofd een beetje schuin. 'En je loyaliteit ligt nog steeds daar?'

'Ik ben geen nazi, Margaret. Integendeel.'

Plotseling komt er een loerende blik in moeders ogen. 'Hoe heb je mijn kind eigenlijk aangegeven?'

'Als Schmidt. Hij staat ingeschreven als Charles William Schmidt.'

‘Onder een Duitse naam dus.’ Moeders stem is minder schel dan eerst, maar ze lijkt slechts met moeite haar kalmte te bewaren.

Weer is het een poosje stil. Dan zegt vader: ‘Er is nog iets.’

‘Wat dan?’

‘Mijn vader was Joods.’

De uitdrukking op moeders gezicht verandert op slag. Ze perst haar lippen stijf op elkaar, en ze wordt heel bleek. Nog nooit heeft Charles haar zo kwaad gezien. Of misschien is ze wel bang.

‘Wel alle...’ Nee, ze is kwaad, want ze vliegt overeind. Haar stem wordt laag en schor, ze fluistert bijna. ‘Hoe kon je?’

Vader blijft zitten. ‘Charles is mijn zoon, dus draagt hij mijn achternaam.’

Buiten schijnt fel de zon, maar moeder slaat haar armen om haar lijf, alsof ze het koud heeft. ‘En als er een invasie komt, zoals jij verwacht? Verdorie, Carl, je hebt *Mein Kampf* toch gelezen? Je weet hoe fel antisemitisch die Hitler is. En nog verzwijg je je Joodse identiteit voor mij? Ik ben de moeder van je kind!’

Charles’ mond is kurkdroog. Hij begrijpt niet wat er aan de hand is, maar hij kan wel zien dat het om iets heel ergs gaat.

Vader blijft kalm. ‘Ga zitten, Margaret, dan kunnen we de zaak bespreken. Ik heb een tante in een dorpje in Schotland, een zus van mijn moeder. Zij is bereid Charles in huis te nemen.’

Moeder verroert zich niet.

‘Over twee dagen vertrekt er een groep kinderen naar Glasgow, hij kan met hen meereizen. Met de trein.’

‘Dus jij hebt alles al geregeld?’

‘Ik heb voorzorgsmaatregelen getroffen.’

Moeder draait zich om en stampst naar de deur. Daar kijkt ze nog even om. ‘Doe maar met jouw kind wat je goeddunkt. Ik wil er niets meer mee te maken hebben.’

De klap waarmee ze de deur achter zich dichtslaat, galmt nog na als haar voetstappen allang zijn weggestorven.

De pudding op het dressoir blijft onaangeroerd.

Vanwege de bombardementen op Londen wordt een klein jongetje in 1940 naar een dorpje op het platteland van Schotland geëvacueerd. Charles mag bij zijn tante Grace komen wonen tot de oorlog voorbij is. Aan de andere kant van Europa trekt het Duitse leger ten strijde tegen Rusland. Onder de manschappen bevindt zich een gedreven majoor, de jonge Oswald von Stein. Na de verschrikkingen van de Slag om Stalingrad komt hij in een Siberisch krijgsgevangenenkamp terecht.

De oorlog tekent de jongens voor het leven. Allebei willen ze hun oorlogservaringen achter zich laten en in Zuid-Afrika een nieuw begin maken. Hun leven krijgt een onverwachte wending op een boerderij in het Bosveld, waar Charles en Oswald een Nederlands meisje met de naam Mentje ontmoeten.

Een thuis is Afrika is het derde deel in de trilogie 'Onderweg naar Afrika', waartoe ook *Hildegard* en *Het meisje uit het verscholen dorp* behoren. Alle romans zijn uitstekend als op zichzelf staande boeken te lezen.

De Zuid-Afrikaanse Irma Joubert was jarenlang docent geschiedenis. Nu schrijft ze historische romans die de harten van tienduizenden lezers hebben veroverd, zowel in Zuid-Afrika en Nederland als in Duitsland en de Verenigde Staten.

www.irmajoubert.com
www.uitgeverijmozaiek.nl

ISBN 978 90 239 6065 2 | NUR 302

